

és el primer camí, potser el més llarg, però també, si més no per a nosaltres, el més lògic, per desenvolupar, atesos els resultats de la primera part, la segona part del treball.

El segon camí, naturalment, passa pel contingut dels altres dos mss., P i L. Tots dos, si els contemplem en el seu conjunt, no estan monotemàticament dedicats al còmput eclesiàstic (això també els diferencia de C): el text que analitzàvem a P era una mena d'introducció o aperitiu al contingut important del ms., les Etimologies de Sant Isidor; el contingut dels ff. de L, dins del ms., hem vist que encara és més anecdòtic, perquè L és, fonamentalment, un Antifonari (potser un dels més importants dels estudiats fins ara, dins del camp visigòtic-mossàrab). Així doncs, veiem com aquesta condició uneix encara més els dos textos. Sembla clar que, encara que L sigui més prolífic que P, el contingut d'ambdós mss., pel que fa al còmput eclesiàstic, és el mateix. El segon camí, doncs, sembla dictat: aquests dos mss. formen un mínim corpus de textos de còmput hispànic. Caldria analitzar-los molt a fons i intentar relacionar-los, si és possible, amb allò que sigui conegut fins ara de producció computística hispana (cal recordar, aquí, allò que recollia Díaz y Díaz: uid. supra pp. 48-49).

La via que nosaltres hem triat, per tal de poder donar una mena de visió global d'un dels dos aspectes que ara presenta la investigació, és la primera i per una senzilla raó: hem començat el treball tocant el tema del Computus cottonianus, aquest títol equival a parlar del ms. C, i la inèrcia del mateix treball ens ha dut a intentar aclarir les relacions d'aquest ms. amb els mss. que són de la seva àrea de producció cultural i que hi estan relacionats, encara que només sigui per això.

Ara bé, no voldríem tampoc deixar passar l'ocasió d'oferir, abans de seguir desenvolupant el treball, les dades més interessants que hem pogut anar recollint sobre alguna possible relació dels mss. P i L amb d'altres mss. hispans, i també sobre textos de còmput a Espanya, en general.

Per parlar una mica d'aquesta qüestió, ens serà de gran ajut la bibliografia publicada per A. Cordoliani referent a totes les dades sobre mss. i textos de còmput hispans. Un article seu de l'any 1951 (1) ens posa sobre la pista precisament de dos dels mss. més importants de la Biblioteca del Escorial: el Codex Aemilianensis, d.I.1, i el Codex Vigilanus, d.I.2, els quals contenen

una notable sèrie de textos i figures de còmput eclesiàstic (2). En efecte, el Catàleg de mss. del Escorial del P. Antolín (3), pp. 320-368 (per l'Aemilia-nensis) i 368-404 (pel Vigilanus), ens ofereix una descripció acurada del contingut d'ambdós mss., en la qual veiem que el text que ocupa els primers dinou ff. de l'Aemil. és computístic (a partir del f. 19, el ms. s'ocupa majoritàriament, de molts diversos cànons conciliars), i el mateix succeeix amb el Vigil. El material que ocupa el ms. de San Millán ja fou analitzat sumàriament pel mateix P. Antolín (4), però és el mateix Cordoliani qui s'ocupa, més endavant, d'estudiar d'una manera detallada, el contingut dels ff. citats a ambdós mss. (són mss. i textos molt paral·lels, que han fet que existeixi l'opinió generalitzada que l'un és còpia de l'altre). En aquest segon treball (5), l'autor fa una descripció i comentari del contingut. Ens interessa, en primer lloc, un text que ocupa el f. 5 del ms. de San Millán, on hi ha una obreta titulada Ordo paschalis, que Cordoliani reconeix també en un altre ms.: precisament, el Paris, Bib. Nat. NAL, 2169, ff. 2^v-4^v (els ff. anteriors al text que hem comparat anteriorment amb C i L) (6). Més endavant, torna a establir una segona relació entre el ms. que ara

estudia i el ms. del "Computus cottonianus" (7), quan diu que l'explicit dels argumenta que són als ff. 8-10 del ms. recorda molt els explicit dels textos de "Dionís el Petit i el Computus cottonianus". El contingut de l'altre ms., Vigilanus, pel que fa a la matèria de còmput eclesiàstic, és el mateix que el del ms. de San Millán i, per tant, el que s'ha dit sobre aquest també és vàlid per a aquell (Cordoliani fins en dóna una taula de correspondències textuais).

Ens sembla que es podria arribar a establir, gràcies a les dades que tenim, una relació entre el material que ofereixen els mss. P i L i Aemilianensis i Vigilanus, no solament per raons del seu contingut, sinó perquè tots quatre mss. són visigòtics, dels ss.X i XI i de localitats prou relacionades i properes geogràficament: Santo Domingo de Silos, León, San Millán de la Cogolla i San Martín de Albelda (Logroño), respectivament. Seria, probablement, un dels pocs grups homogenis de mss. i un cas de difusió d'un mateix tipus de text, després de la Hispània visigòtica, que es podrien estudiar a Espanya, i oferiria la possibilitat de saber, realment i sobre els mss., quines obres i quins textos de còmput circulaven pel país en aquella època (8).

En la recerca de més dades sobre textos de còmput hispans, ens hem interessat fonamentalment per totes les possibles mostres manuscrites que, d'aquest tipus de textos, existissin a Espanya. Som conscients que aquestes dades no són exhaustives ni tant sols recullen bona part de textos que se suposa que van circular per Espanya i dels quals no tenim cap mostra manuscrita hispana, però esperem que la informació que oferim sigui d'algun ajut a algú o pugui proporcionar, com esperem que passi amb els comentaris fets abans, idees de treball.

A. Millares (9) ens proporciona la primera informació. El nº26 del seu recull, Escorialensis M.III 3, ff.46^V-50^F, conté un tractat sobre la Pasqua, atribuït tradicionalment a Sant Martí de Braga (Martinus Bracarensis), que va provocar una bona polèmica fa uns anys. El problema de l'atribució no cal que tornem a tractar-lo perquè té la seva raonable solució a negar la paternitat de l'obra a Martí de Braga (10). Només cal dir que aquest ms. està en relació de contingut amb el Paris, Bib. Nat., Lat. 609 i amb el Lat. 8093 (n°s 121 i 131 del recull de Millares).

La segona obra de consulta important per

a localitzar textos hispans, és l'Index de Díaz y Díaz (11). També aquí hi trobem una menció al Tractatus de Pascha atribuït a Martí (nº36). Díaz y Díaz amplia la llista de mss. que utilitza Barlow a la seva edició (12) i cita el Paris, Bib. Nat., Lat. 5239; Strasbourg, Bibliothèque de l'Université, 326 (lat.275); Carpentras, Biblioteca Publica, 1729; Toledo, Bibl. Capit., 31-18 i Madrid, Bibl. Nac., 711.

Al nº47, cita un text anònim, Prologus Cyrilli de ratione paschae, una cum ratione solis uel lunae cursus, editat per B.Krusch (13), a partir dels mss. K, M i O.B.! Una obra de còmput suposadament hispana, anònima del s. VI i que només es troba en mss. d'origen o amb clares influències insulars (14). Cal recordar aquí que l'única via d'entrada d'informació de còmput al món occidental que hem analitzat en fulls anteriors és la que representa l'obra de Dionís l'Exigu, difosa a partir d'un nucli com Roma. Però n'hi ha d'altres, i una d'elles, en la qual tothom es posa més o menys d'acord, és la que passa pel N d'Àfrica, segueix per l'Espanya dels ss.V-VII, i acaba a Irlanda i les Illes Britàniques. Aquest camí de difusió de coneixement, implica diverses obres de còmput alexandrines

anteriors a la de Dionís i, sobretot, taules de còmput: entre elles, probablement la que Díaz y Díaz cita (15). És una altra bona hipòtesi de treball, a pesar de la gran dificultat que implica la manca d'adequats testimonis hispans, la d'intentar comprobar documentalment quines obres arriben a Espanya, quines s'hi afegeixen aquí i quines viatgen i són conegudes a les Illes Britàniques i a la seva àrea d'influència. Esperem contribuir d'alguna manera a tot això, oferint i intentant identificar el contingut dels mss. més importants pertanyents a aquesta àrea geogràfica, que no són altres que la majoria dels citats quan comentavem el contingut de C.

Potser també podríem incloure dins d'aquest apartat el text nº96, del monjo Lleó (s.VII), Epistola ad Sisuldum arcidiaconum de conpoti ratione (16), que també es troba als mss. K i L'.

El nº333, ja citat anteriorment, és el que tracta el tema del Computus cottonianus i Díaz y Díaz reflecteix l'opinió de Cordoliani que es tracta d'un sol text.

És interessant recalcar la importància del ms. Vaticà, Reg. Lat. 123, posada ja anteriorment de manifest. Díaz y Díaz en parla breument al nº791, sense indicar-ne res de nou. Per a nosaltres

encara és més interessant pel fet que sembla que el ms.és de Ripoll i escrit per un tal monjo Oliva (17).

També és, més que interessant, curiós, el text del nº801, perquè a pesar de no ser de còmput, té dues coincidències amb L: la data, el 1067, i el nom de l'escriba, Arias (18).

La resta de dades que oferirem tenen com a base els articles que anava publicant A.Cordoliani després dels seus viatges d'estudis a Espanya, per tal de visitar les Biblioteques i els Catàlegs dels centres més importants. De tota la informació que exposa sobre els fons de la ciutat de Madrid (19), destaquem en primer lloc els textos de còmput de Joan de Holywood, que es troben al ms. de la Biblioteca de Palau, nº529, ff.19^v-41^r, i que no posseeixen una edició moderna (20). Els altres mss. espanyols que contenen el text i que podrien ajudar a oferir-ne una lectura hispana, són: Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Ripoll 197 (s.XIII); Sevilla, Biblioteca Colombina, 7-7-2 (s.XV), ff. 24^r-42^r; Escorial, O-II-10 (s.XIV), ff.40^r-63^v i Toledo, Biblioteca Capitular, 47-15 (s.XIV), ff.153-157 i 98-28, ff.22^v-44^r.

El ms. 8883 (Aa 149) de la Biblioteca

Nacional de Madrid conté en la seva primera part (ff.1-34), la Massa Compoti d'Alexandre de Vil·ledieu. Aquest text està ben editat (21), però l'edició no té en compte els mss. hispans que contenen l'obra, els quals potser podrien aportar, com a conjunt, quelcom nou. Són (22) els mss. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 718 (s.XIV), ff.1^r-15^v; Toledò, Bibl. Capit. 98-28 (s.XIII), ff.217^r-221^v i 47-15 (s.XIV), ff.147^r-149^v; Girona, Biblioteca de la Catedral, 91 (s.XV), ff.29^r-46^r i Sevilla, Bibl. Colombina, 7-2-26 (s.XIII), ff.2^r-22^v.

Hi ha, naturalment, més anotacions de còmput a fer als mss. de les Biblioteques de Madrid, però per no fer-nos massa prolixos (la font de la informació bàsica ja l'hem donada) i també perquè en algun cas la informació es donarà més endavant, acabarem aquesta àrea geogràfica parlant de dos darrers mss. de la Biblioteca Nacional, als quals Cordoliani va dedicar articles separats. El primer (23) estudia un dels mss. que Jones no va poder considerar per a la seva edició del De temporum ratione (24): el ms. A 16, avui nº19, de possible procedència catalana (25). D'ell ens interessa fonamentalment, perquè està poc treballat, el contingut dels ff.74^v-85^v, el Computus Graecorum siue Latinorum. Aques-

ta obra, de força difusió a tota l'Edat Mitjana, és molt difícil de delimitar, perquè difícilment es poden trobar dos mss. que la continguin d'una manera completament paral·lela. Tal i com indica Cordoliani (26), aquest text respon a la imatge típica d'un computus: una sèrie d'argumenta que no tenen perquè ser els mateixos d'un ms. a l'altre, ni estar ordenats de la mateixa manera i que poden veure's incrementats, reduïts o modificats segons el criteri de qui escriu el ms. A vegades poden (ja ho hem comprovat amb un altre text) fins i tot oferir diferents argumenta per a calcular una mateixa dada. Tenen, però, aquests computi, una dada que els uneix: tots comencen per una introducció, anomenada Computatio Graecorum siue Latinorum, que sol tenir normalment 15 argumenta o capítols (27). El computus d'aquest ms. té 95 arguments que Cordoliani dóna a conèixer a través dels seus incipit i que comenta, en alguns aspectes. El que a nosaltres ens interessa més, però, és remarcar que no existeix un estudi seriós i monogràfic d'aquest text, ni una edició crítica que contempli la bona quantitat de mss. que el posseeixen i que nosaltres hem localitzat (28).

Els mss. són Paris, Bibl. Nat. 7530,

s.VIII, ff.280-288^V; id., 8941, s.X, ff.30-44^V;
 id., 4860, s.X, ff.137^V-144^R; id., 14.986, s.X,
 ff.89^V-106^V; id., 7474, s.XI, ff.1-46; id., 7299
 A, s.XII, ff.29^R-37^V i 81^V-95^V; id., 13.373, s.IX,
 f.106; id., 818, s.XI, ff.204-205; id., 12.235,
 s.XI, ff.42-43^V; id., 3454, s.XIII, ff.22^V-23; id.,
 321, s.XIII, ff.239-240; id., 7569, s.VIII, ff.86-
 125; id., 7418 A, s.XII, ff.54-73; id., 7419, s.XII,
 ff.41^V-47^V; Madrid, Biblioteca Nacional, 19, s.XII,
 ff.75-85; Abadia de la Cava, n°23, ff.67-78; Monte
 Cassino, 3, s.IX, ff.1-11 i 110-171; Roma, Casane-
 tensis, 641, s.IX; Zürich, Zentralbibliothek, C
 180; Amiens, 222, f.28^V; Angers, 59, ff.259-261;
 Lyon, 706, ff.27-28; Paris, Bibl. Nat. NAL, 1613,
 s.IX, ff. 13-18; Madrid, Bib. Nac. 9605, ff.19-55;
 Tortosa, Biblioteca Capitular, 10; Escorial, I-III-
 8, s.X; Madrid, Bib. Nac. Reserva 6ª 16, f.12;
 Tarragona, Biblioteca Provincial, 73, ff.1-7^V;
 Vic, Museu Diocesà, 167, ff.8-16; Rouen, 26, a.853-
 867, ff.149-164; Saint-Gall, Stiftbibliothek, 248,
 s.IX, ff.29-41; id., 184, s.X, ff.105^V-135; id.,
 251, s.X, ff.1-11^V; id., 878, s.X, ff.140-149^V;
 id., 902, s.X, ff.73-85^V; id., 450, s.XI, ff.9-23;
 id., 225, s.VIII, ff.59^V-74; id., 459, f.14^R; id.,
 915, s.X, ff.142ss; id., 338, a.1050, ff.3-5; id.,

378, a.1034-9, ff.13-17; id., 380, s.XI, ff.8-9^V; id., 387 i 413, s.XI (elements sols). Els mss. M, ff.7^r-9^r i O.D., ff.9^r-13^v també podrien tenir textos paral·lels a aquests, però en canvi, el ms. Be, ff.32-70 no el conté pas per a nosaltres, a pesar que Cordoliani així ho indiqui (29).

També Jones toca, encara que d'esquiltlentes, aquest tema (30), tot parlant de les columnes 799^a-802^c de la PL, XC. Allà hi ha un text titulat De ratione anni a Julio Caesare instituti, amb caps. dedicats a coses com De locis embolismorum, De regularibus ad inueniendum ferias et lunam..., del qual Jones diu que "consisteix en fórmules i taules senzilles i es troba a tots els computi, en varies modalitats. Normalment va encapçalat per un Incipit computus Grecorum (...) La modalitat del Liber de computo (PL, CXXIX, 1281^c: Incipit computatio Graecorum et Latinorum...) és típica" (31).

El segon article de Cordoliani dedicat monogràficament a un ms., parla del de la Bib. Nac. n°9605 (32). En ell distingeix, a més del Liber de computo ecclesiastico d'Helfèric (els primers dinou ff. del mss.), un altre Computus Graecorum siue Latinorum (ff.19-55); una col·lecció d'argumenta dispersos, amb una varietat de contingut i repetició molt gran, als ff.56-71 (Cordoliani

n'analitza alguns) i una obra titulada Sententiae in laude compoti (ff.72-102), estudiada ja (33).

Dels mss. que es troben a la Biblioteca Capítular de Toledo (34), ja n'hem donat alguna referència abans. No podem, ens sembla, afegir-hi ara res de nou o de més interès per a lesdades que busquem.

També algunes de les notícies referents a les biblioteques de Catalunya les hem avançat ja (35), però n'hi ha d'altres que les donarem ara. Al ms. n^o91 de la Biblioteca Capítular de Girona, ff.2-27, hi ha un tractat de Iohannes de Pulchro Riuo, titulat Compilatio elucidans compotum manualem (a.1289), que també es troba als mss. de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 39, ff.64^r-67^v i Id., 718, ff.18-30^v (s.XIV els dos), a més de als mss. Bern, 476; Besançon, 534; Bruges, 528; London, Brit. Mus. Royal 8 A XV; Oxford, Bodl. Lib., Digby 190; Paris, Bib. Nat. Lat.1093; id., 7422 i NAL, 657; Troyes, 2006.

Potser un altre dels mss. més interessants sigui el n^o10 de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa, que conté, com ja s'ha dit, un Computos Graecorum siue Latinorum (ff.10^r-37^v), algun dels elements del qual vam intentar nosaltres relacionar, en l'èpo-

ca que tot just iniciàvem aquest treball, amb els mss. C i P (36). Ens sembla que gràcies a la tasca que ara duem a terme, podem dir que el contingut d'aquell article ha quedat ja superat.

Els mss. de les biblioteques de Barcelona són relacionats en un article separat (37). La major part de dades que podríem citar-ne, han estat ja exposades anteriorment. Solament podem assenyalar, gairebé com a curiositat, que al ms. de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Ripoll, nº106, hi hem trobat una nota de còmput (38) que té un paral·lel exacte amb el ms. C, argumentum 9b.

En canvi, les biblioteques de l'Aragó no aporten res especialment remarcable (39) (només el ms. nº8 de la Biblioteca del Cabildo de Huesca té algun argument isolat) i el mateix podem dir de les biblioteques de la Costa de Llevant (40).

Ens sembla que el panorama que es desprèn d'aquesta sumària anàlisi dels mss. de còmput d'interès a algunes de les biblioteques d'aquest país és prou pobre, tot i que hàgim pogut localitzar algunes possibilitats de treball interessants. Naturalment, una feina d'aquest tipus, tenint en compte els fons de les biblioteques europees importants, seria molt bonica per més que feixuga, i ens donaria

una panoràmica completa dels materials de còmput eclesiàstic que es van conèixer a Espanya. Els mss. que hem pogut localitzar a Espanya, inclosos els P i L, no permeten assolir aquesta fita d'una manera clara.

NOTES.

Nota 1: "Les manuscrits de comput ecclesiastique de la Bibliothèqe del Escorial", La Ciudad de Dios, 163 (1951), pp.277-317.

Nota 2: Cf. A.Cordoliani, art. cit., p.282.

Nota 3: Catálogo de los Códices Latinos de la Real Biblioteca del Escorial, Madrid, 1910.

Nota 4: "El códice Emilianense de la Biblioteca del Escorial", La Ciudad de Dios, 72 (1907).

Nota 5: "Los textos y figuras de cómputo de los códices Aemilianensis y Vigilanus y el Tratado del cómputo de Rodríguez Campomanes", Revista Bibliográfica y Documental, 5 (1951), pp.117-152.

Nota 6: Vid. A. Cordoliani, "Les traités de comput du haut Moyen Age (526-1003)", Archium Latinitatis Medii Aevi, XVII (1942), pp.51-72.

Noat 7: Cf. art. cit., pp.133-4.

Nota 8: Vid. també d'interès per aquests mss.:

J.M.Burnam, "A group of Spanish Manuscripts. Codices Escorialensis I.d.2 and I.d.1", Bulletin Hispanique, XXII (1920), pp.229-233; M.C.Díaz y Díaz, "Manuscritos visigóticos de San Millán de la Cogolla", Homenaje a Fr.Justo Pérez de Urbel. Studia Silensia, III (1976), pp.257-270.

Nota 9: "Manuscritos visigóticos", Hispania Sacra, XIV (1961), pp.337-444.

Nota 10: Vid. A.Cordoliani, "Textes de comput espagnol du VIIe siècle: encore le problème des traités de comput de Martin de Braga", Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 62 (1956), pp.689-698; Id., "Les computistes insulaires et les écrits pseudo-alexandrins", Bibliothèque de l'Ecole des Chartes, 106 (1945-6), pp.21-24; P.David, "Saint Martin de Braga, est-il l'auteur d'un traité de comput pascal?", Bulletin des Études Portugaises, XIV (1950), pp.283-299 i Id., Un traité priscilianiste de comput pascal, Coimbra, 1951. L'editor definitiu del text és C.W. Barlow, Martini episcopi Bracarensis Opera Omnia, New Haven, Yale Univ. Press, 1950: Papers and Monographs of the American Academy in Rome, XII, pp.269ss. Un

dels tres mss. que utilitza per a l'edició és el Escorial, M.III.3.

Nota 11: Index Scriptorum Latinorum Medii Aevi Hispanorum, CSIC, Madrid, 1959.

Nota 12: Cf. nota 10.

Nota 13: Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie des 84jährige Ostercyclus und seinen Quellen, Leipzig, 1880, pp.337-343.

Nota 14: vid. A.Cordoliani, "textos de cómputo español del siglo VI. El Prologus Cyrilli", Hispania Sacra, 9 (1956), pp.127-139.

Nota 15: Cf. Ch.W.Jones, Bedae Opera, pp.76-77.

Nota 16: Editat també per B.Krusch, op. cit. a la nota 13, pp.298-302.

Nota 17: vid. entre d'altres, R.Beer, Die Handschriften des Klosters Sta. Maria de Ripoll, Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Wien, 155 (1908), pp.17 i 21; Ch.W.Jones, Bedae Pseudepi-

grapha, p.55; Dom Wilmart, a Revue Bénédictine, 45 (1933), pp.142-144; P.Albareda, "Els mss. de la Biblioteca Vaticana reg. Lat. 123, Vat. Lat. 5730 i el Scriptorium de Santa Maria de Ripoll", Catalonia Monastica I (1927), pp.23-96; F.Saxl, Verzeichniss astrologischer und mythologischer illustrierter Handschriften des Mittelalters in römischen Bibliotheken, Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Heidelberg, 1915, pp.45-59.

Nota 18: Subscriptio cod. Firenze, Bib. Laurenziana, Ashburnham 17: "Benedictus es domine quoniam...". Ed. V.Blanco Garcia a Anales de la Universidad de Madrid, 5 (1936), p.38.

Nota 19: "Inventaire des manuscrits de comput ecclésiastique conservés dans les Bibliothèques de Madrid", Hispania Sacra 7 (1954), pp.111-143 i 8 (1955), pp.177-208.

Nota 20: Editat per Melanchton, el 1545; després, el 1547, a Anvers; el 1555, a Paris i Wittenberg... Incipit: "Incipit compotus magistri Johannis de Sacra Bosco. Prohemium. Compotus est scientia considerans tempora ex solis et lune motibus..." (transcrit

per A.Cordoliani, art. cit., p.25, nota 52).

Nota 21: Ho feu W.E.van Wijk, Le nombre d'or. Étude de Chronologie technique suivie du texte de la Massa compoti d'Alexandre de Villedieu, La Haye, 1936, a partir de 90 mss. Ud.també per aquesta obra, G.Sarton, Introduction to the History of Science, Baltimore, 1927, vol.II, pp.617-620.

Nota 22: Cf. Cordoliani, art. cit., 2^a part, pp.184-185.

Nota 23: "Un manuscrit de comput ecclesiastique mal connu de la Bibliothèque Nationale de Madrid", revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 57 (1951), pp.5-35.

Nota 24: Ud. Bedae Opera, pp.159-161.

Nota 25: Jones, indica Cordoliani, cita com a lloc de procedència del ms., Monte Cassino, basant-se exclusivament en el criteri d'E.Zinner, a Verzeichniss der astronomischen Handschriften des deutschen Kulturgebietes, München, 1925. Però Millàs i Vallicrosa, a Assaig de les idees físiques i matemàtiques

a la Catalunya medieval, Barcelona, 1931, pp.237-240 i a "El ms. 19 de la Biblioteca Nacional de Madrid y sus influencias clásica y oriental en la transmisión de las ciencias", Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 67 (1959), pp.119-126, i també J.M.Burnam, a "Recipes from the Codex Matritensis A 16" (ara 19), University of Cincinnati Studies, Serie II, Vol.VIII, part I, 1912, defensen la idea que el ms. fou escrit a Ripoll i que es tractaria del ms. nº82, Bedae de temporibus (aquest és el text de la primera part del ms.), del catàleg de l'any 1047, publicat per R.Beer, a Bibliotheca Patrum Latinorum Hispaniensis, Band 2: Barcelona-Ripoll, Wien, 1915.

Nota 26: Cf. art. cit. a la nota 23, p.20.

Nota 27: Cf. art. cit. a la nota 23, pp.25-26.

Nota 28: El mateix Cordoliani, a "Les traités de comput du haut Moyen-Age..." (art. cit. a la nota 6), diu que no existeix una edició moderna d'aquest text i l'única que cita no és altra que una part de la transcripció del ms. M, feta per Muratori a Anecdota Latina III (1776). També Thorndyke-Kibre

citen un parell d'incipit que podrien tenir relació amb aquest text: incipit compotus Latinorum ac Grecorum Hebreorumque..., que identifiquen com Brithferth, *Computus*: ms. Bodl. Lib., Ashmole, 328, s.XI. Ed. Crawford, Byrhtferth's Manual, 1929. I, en segon lloc, Incipit compotus tam Grecorum quam Latinorum et Egyptiorum..., al ms. Oxford, St.John's College, 17, a.1110, f.13^V. Probablement aquests només siguin textos paral·lels, però no allò que ara comentem.

Nota 29: Art. cit. a la nota 28.

Nota 30: Cf. Bedae Pseudepigrapha, p.74.

Nota 31: Vid. també, per a completar més la informació, E.Zinner, op. cit. a la nota 25, p.370.

Nota 32: "Un autre manuscrit de comput ecclésiastique mal connu de la Bibliothèque nationale de Madrid", Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 61 (1955), pp.435-481 + 4 lám.

Nota 33: A.Cordoliani, "Une encyclopedie carolingienne de comput: les Sententiae in laude compoti", Biblio-

thèque de l'Ecole des Chartes, 104 (1943), pp.1-8.

Nota 34: Vid. A.Cordoliani, "Les manuscrits de comput ecclesiastique de la Bibliothèque Capitulaire de Toledé", Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 58 (1952), pp.323-352.

Nota 35: A.Cordoliani, "Inventaire des manuscrits de comput ecclesiastique conservés dans les Bibliothèques de Catalogne", Hispania Sacra 4 (1951), pp.359-384 i 5 (1952), pp.121-164.

Nota 36: Cf. J.Gómez i Pallarès, "Dos possibles precedents dels argumenta de còmput 34 a 42 del manuscrit 10 de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa", Faventia, 4/2 (1982), pp.87-95.

Nota 37: A.Cordoliani, "Los manuscritos de cómputo ecclesiástico en las Bibliotecas de Barcelona", Analecta Sacra Tarraconensia 23 (1950), pp.103-130.

Nota 38: "Argumentum de luna XIII pasche. Quaerenda est natiuitas lunae XIII ab VIII idus Marcii...".

Nota 39: A.Cordoliani, "Les manuscrits de comput ecclesiastique conservés dans les Bibliothèques d'Aragon (avec notes sur les autres mss. de ces Bibliothèques)", Universidad, Zaragoza, 27 (1950), pp.592-616.

Nota 40: A.Cordoliani, "Les manuscrit de comput ecclesiastique des Bibliothèques de Levant", Anales de la Universidad de Valencia, XXVIII, n.IV:2 (1954-55), 22pp.

VII. Premisses per a una edició.

PREMISSES PER A UNA EDICIÓ.

Tota la informació recollida ens obliga, sembla, a deixar de banda la idea d'una obra de còmput eclesiàstic titulada Computus cottonianus, i localitzada als mss. London, British Museum, Cotton Caligula A XV, ff.73^R-77^R, en primer terme, i Paris, Bibliothèque Nationale, NAL, 2169, ff.5^V-9^V i León, Archivo de la Catedral, nº8, ff.20^R-27^V, després.

Pel que fa a les possibles edicions dels textos d'aquests tres mss., hem de dir que les creiem necessàries. Dels ff. del ms. C no en tenim cap manifestació impresa i el mateix passa amb els del ms. P. De L, n'hem citat una única transcripció, realitzada l'any 1928 (1), que podria ser revisada amb criteris més actuals.

No és necessari ja plantejar-se, com s'apuntava al començament d'aquest treball, una edició crítica del Computus cottonianus, basada en els testimonis d'aquests tres mss., sinó que més aviat proposem:

a) una edició del text del ms. C, que oferiria una versió, potser una de les més antigues, dels argumenta i pseudo-argumenta de Dionysius Exiguus.

Aquesta versió hauria de contemplar, en aparat crític, a més de les observacions pròpies de la transcripció del ms. , les possibles variants del ms. C respecte de les edicions de Dionís que hem citat com a propheres a C.

b) Una edició del text de P (aquesta, com la del ms. C, ofertes per primera vegada) i una reedició del del ms. L, on es contemplessin, també en aparat crític, les possibles variants que ofereixi l'edició de 1928.

Encara que insistim en la gran relació que domina els textos computístics de P i L, ens sembla més adient, ara per ara, oferir-ne versions separades i esperar a trobar més possibles testimonis del text que representen ambdós mss., per tal de fer-ne una edició crítica. Per aquesta raó també, ens abstenim ara de donar cap nom al possible text que sortiria de la confrontació dels dos mss. Això, però, no ens privarà d'utilitzar, si és necessari, la lectura d'un ms. per entendre millor l'altre.

CRITERIS D'EDICIÒ I TRANSCRIPCIÓ.

El criteri fonamental que ens ha guiat, ha estat el de la màxima fidelitat al text original de cada ms., fins allà on ens ha estat possible. Així, a tots tres mss. transcrivim u per a representar tant el valor vocàlic com el consonàntic d'aquest so. També ho hem fet de la mateixa manera amb i, pel que fa al ms, C; en canvi, a P i L, hem respectat la grafia de la j baixa, pel valor consonàntic d'aquest so. Les I i les S altes les hem reduït a la seva grafia actual.

La puntuació diacrítica dels textos originals és força deficient. Per això, sovint hem hagut d'omplir nosaltres aquest buit, actuant però, amb una extrema prudència. Hem respectat la lletra minúscula darrera puntuació forta, sempre que ens ha estat possible.

Les xifres, capítol molt important i a vegades conflictiu en textos d'aquest tipus, tenen tota mena de desenvolupament. Respectem totes les xifres romanes dels mss. i les transcrivim tal i com les trobem escrites, sense resoldre abreviacions

del tipus XIIIIma = Quattuordecima. En canvi, hem anat desenvolupant les dates (gairebé sempre molt abreujades), en els casos en què el seu entorn sintàctic ens semblava que ho demanava.

L'única grafia que hem regularitzat d'una manera sistemàtica ha estat la que correspondria al so oclusiu gutural amb aspiració: x als mss. = ch.

No hem transcrit tampoc totes les e "amb cua" que simbolitzen (sobretot a L) la monoptongació de ae. Transcrivim pel diftong ae només les que considerem que poden respondre a un autèntic diftong dins del mot on són: n'hi ha moltes que són solament hipercharacteritzacions de l'abreviació. Per exemple, summe és transcrit per summe i no per summ(a)e perquè el text demana una forma d'imperatiu i no un substantiu; el mateix passa amb etjam = etjam i no pas (a)etjam, etc...

CONSPECTUS SIGLORUM

Janus : J.W.Janus, Historia Cycli Dionysiani cum argumentis Paschalibus et aliis eo spectantibus, Wittenberg, 1718 (reimprès a la PL, LXVII, cols. 453ss.).

Krusch : B.Krusch, Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie. Die Entstehung unserer heutigen Zeitrechnung, Berlin, 1937.

Bened. : PP. Benedictinos de Silos, Antiphonarium Mozarabicum de la Catedral de León, León, 1928.

SIGNA

( )	desenvolupament d'abreviacions.
(...)	espai en blanc en el propi ms.
†	no interpretat.
< >	conjectures pròpies.
/	correspon a les línies del ms.
// //	correspon al canvi de plana del ms.

[ ]	<u>excludit editor.</u>
<u>add.</u>	<u>addidit, addiderunt.</u>
<u>om.</u>	<u>omisit,omiserunt.</u>
<u>sup. lin.</u>	<u>supra lineam.</u>
<u>inf. lin.</u>	<u>infra lineam.</u>
<u>marg.</u>	<u>in margine scriptum.</u>
<u>m. alt.</u>	<u>manus altera.</u>
<u>sic.</u>	<u>sic scriptum est.</u>
<u>eras.</u>	<u>erasum est.</u>